

Družbenoekonomski vidiki propadanja gozdov

Iztok WINKLER*

Izvleček

Winkler, I.: Družbenoekonomski vidiki propadanja gozdov. Gozdarski vestnik št. 2/1989. V slovenščini s povzetkom v angleščini, cit. lit. 21.

Samo družbena akcija za odpravljanje vzrokov onesnaževanja okolja lahko prepreči naraščajočo propadanje gozdov in omogoči začetek procesa sanacije propadajočih gozdov. Temu se mora prilagoditi tudi gozdarstvo z intenzivnim gojenjem in varstvom gozdov ter z zmanjšanjem sečnje v neprizadetih gozdovih. Gozdarstvo potrebuje tudi gmatno pomoč vseh, ki izkoriščajo lesnoproizvodne ali splošnokoristne vloge gozdov.

1. UVOD

Številnim **razvojnim problemom** pri gozdpodarjenju z gozdovi se danes izrazito pridružuje njihovo **propadanje**. Pravzaprav stopa kot problem celo v ospredje in združuje v sebi tudi številne razvojne probleme gozdpodarjenja.

2. DRUŽBENE RAZSEŽNOSTI PROBLEMA PROPADANJA GOZDOV

Proces propadanja gozdov se je okreplil in razširil na vso Slovenijo. Le še 56,3% drevja je neogroženega, vendar pa le 5,9% jelke in 21,8% smreke. 13,2% gozdnega drevja je zelo ogroženega ali pa propada.

Intenzivnost poškodovanosti gozdov je ozemeljsko zelo različna. Črna knjiga o propadanju gozdov (7) razvršča slovenska gozdnogospodarska območja po stopnji poškodovanosti v štiri skupine. V skupino z najvišjo stopnjo sodijo GGO Slovenj Gradec, Nazarje in Kranj. Glavni vzrok za to so območni onesnaževalci, na kranjskem območju pa tudi vremenske ujme. V skupino z zelo visoko stopnjo poškodovanosti

Synopsis

Winkler, I.: Socioeconomic aspects of dying back of forests. Gozdarski vestnik No. 2/1989. In Slovene with a summary in English, lit. quot. 21.

Only the social action to remove the causes of environmental pollution can stop the increasing trend of the dying back of forests and turn it into the opposite direction. Forestry must adapt itself to this situation with intensive silviculture and forest protection and the reduction of cuttings in healthy forests. Forestry also needs subvention of all who have the benefit of wood production forest functions or those of general usefulness.

sodijo GGO Celje, Kras, Ljubljana in Bled. Vzroki za to so po posameznih območjih različni, od območnih onesnaževalcev do bolezni, stopnja poškodovanosti je velika v predelih z velikim deležem jelke. V skupino z visoko poškodovanostjo sodijo GGO Maribor, Kočevje in Postojna. To so območja z velikim deležem občutljivih iglavcev, na mariborskem območju vplivajo tudi območni onesnaževalci. V skupino z manjšo stopnjo poškodovanosti sodijo GGO Murska Sobota, Novo mesto in Tolmin. To so območja z visokim deležem listavcev, območnih virov onesnaževanja pa ni veliko.

Ta razvrstitev gozdnogospodarskih območij po stopnji poškodovanosti pa kaže le globalno podobo razmer v Sloveniji in kot vsako povprečje skriva v sebi velike območne razlike. V vsakem gozdnogospodarskem območju so močno prizadeti gozdni predeli, ki zahtevajo intenzivne posege, pa tudi gozdni predeli, ki so manj ogroženi oziroma poškodovani in so lahko jedra, s katerimi bomo v prihodnje pomagali zagotavljati stabilno gozdpodarjenje z gozdovi v območju. Propadanje gozdov je **posledica grobih človekovih posegov** v naravo, zaradi katerih sta porušena naravno ravnotežje in samoohranjevalni mehanizem gozda. Je tudi posledica **premahnje skrbi za gozdove in vlaganj** vanje. Že MARX (9) je zapisal: »Razvoj kulture in industrije na-

* Prof. dr. I. W., dipl. inž. gozd., Biotehniška fakulteta, VTOZD za gozdarstvo, 61000 Ljubljana, Večna pot 83, YU.

sploh se je kazal od nekdaj za tako dejavnega v uničevanju gozdov, da nasprotno z vsem tem, kar je napravil na drugi strani za njihovo ohranitev in produkcijo, kar izgine«. Posledica tega je povečana bioekološka nestabilnost gozda, zmanjšana lesna zaloga in prirastek lesa, spreminjajo se podnebne razmere in povečuje erozija. Propadanje gozdov v bistvu **ogroža trajnost gozda in njegovih vlog**, tj. stabilnost gospodarjenja z gozdovi.

Neposredno **ogroža tudi našo civilizacijo**. Zgodovinske izkušnje so nas očitno premalo naučile. CONRAD (6) je že leta 1864 dokazal, da stare kulture Egipta, Asirije, Babilona in drugih dežel niso propadle samo zaradi izčrpanosti kmetijskih zemljišč, temveč, da je za ta propad poleg drugih vzrokov krivo tudi uničevanje gozdov. Dokler je bil v hribovitih predelih gozd, je bilo dovolj vode za vzdrževanje namakalnih sistemov, na katerih je temeljilo kmetijstvo teh dežel. Z izgubo (uničevanjem) gozda so ti vodni viri presahnil, namakanje je bilo onemogočeno, brez tega pa v sušnih krajih ni mogoče kmetovati. Začeli so se erozijski procesi. Hudourniki so brez ovir v doline prinesli pesek in kamenje in jih dokončno uničili. Nekaj podobnega se je dogajalo tudi pri nas na velikih kraških območjih.

Ta vprašanja so tudi v sodobnem svetu vse manj samo ozka strokovna vprašanja, vse bolj pa sestavni del celovitih družbenih razvojnih razmišljanj in ukrepanj. Kajti, kot je dejal W. Brandt ob prevzemu nagrade ZN Tretji svet (1985), »prerekanja ne peljejo naprej, če jih izolirano vodimo o dolgovih in surovinah. O hrani in odstotku rojstev. O uničenih tleh, umirajočih gozdovih in drugi neozdravljivi škodi okolja. O tem, ali naj nacionalno ali internacionalno iščemo krivce« (1). Ali, kot je napisal Stanovnik: »Ekološki sistem lahko spravimo ponovno v ravnotežje le s pogojem, da tudi druge sisteme – gospodarskega, družbenega, kulturnega, vojaškega itd. – pripeljemo v ravnotežje z naravnim sistemom in v njihovo medsebojno ravnotežje« (13).

Značilno za taka prizadevanja je npr. tudi posvetovanje v Parizu I. 1986, na katerem so se na vabilo francoskega predsednika Mitterranda zbrali šefi držav in vlad, ministri in strokovnjaki iz več kot 60 držav in raz-

pravljali o dejavnostih, ki bodo spremenile človekov odnos do narave, njenega darstva in gozda. Značilna je Mitterranda misel, da »uničeni gozdovi danes pomenijo sušo jutri in lakoto pojutrišnjem. Tam, kjer umirajo gozdovi, izgine življenje«.

Proces propadanja gozdov ima poleg splošnokoristnih (civilizacijskih) razsežnosti in splošnodružbenih posledic tudi očitne **gospodarske posledice**. Gre za tako **resno družbeno vprašanje**, ki mora biti opredeljeno tudi v **družbenih razvojnih dokumentih**, od krajevne skupnosti in organizacij združenega dela do družbenopolitičnih skupnosti.

V Sloveniji smo tem vprašanjem namenili resnejšo pozornost v dolgoročnem planu SR Slovenije za obdobje 1986–2000, v dolgoročnem planu gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji in ustreznih srednjeročnih planih za obdobje 1986–1990. Spremenjeno stanje gozdov in pogojev gospodarjenja z njimi, nova spoznanja o procesu propadanja gozdov in nalogah za sanacijo propadajočih gozdov so narekovali dopolnitve dolgoročnih planov, ki jih pripravljamo v tem letu. Z njimi bo dana zlasti strategija sanacije propadajočih gozdov in opredeljena problematika virov sredstev za gozdno proizvodnjo.

Družbenoekonomske predpostavke razvoja gospodarjenja z gozdovi so se spremenile. Stopnjevano onesnaževanje okolja postaja odločilni **zaviralni dejavnik** pri gospodarjenju z gozdovi. Zato je **odpravljanje onesnaževanja okolja, zlasti vzrokov zanj**, temeljna predpostavka, ki jo je treba izpolniti, da bi lahko smotno in uspešno gospodarili z gozdovi.

3. GOSPODARSKE POSLEDICE PROPADANJA GOZDOV

Neposredne gospodarske posledice propadanja gozdov najbolj prizadenejo **gozdnogospodarske organizacije in zasebne gozdne posestnike** zaradi trajne izgube donosa lesa in prihodka od prodaje gozdnih lesnih sortimentov in zaradi izjemno velikih izdatkov za sanacijo teh gozdov.

Sečnja in spravilo drevja v propadajočih gozdovih sta dražja, proizvodni stroški so

višji, čisti donos pa manjši. Povečani proizvodni stroški, po nekaterih ocenah tudi do 30 %, so posledica manjše koncentracije sečnje oziroma vsakoletne sečnje slučajnih pripadkov na velikem prostoru. Manjši čisti donos pa je tudi posledica doseženih nižjih prodajnih cen gozdnih lesnih sortimentov zaradi njihove slabše kakovosti. Povečujejo se tudi stroški varstva gozdov in odkazovanja gozdnega drevja za posek. Vse to zmanjšuje akumulativno sposobnost gozdnogospodarskih organizacij in možnost, da bi same iz svojih sredstev v večjem obsegu obnavljale propadajoče gozdove.

Posebno bo **izpad dohodka prizadel tudi tiste kmečke gozdne posestnike, ki so dohodkovno močno odvisni od gozda.** Pri njih ne gre samo za izgubo donosa lesa, ampak tudi za izgubo možnosti za delo v svojem gozdu, kar močno ruši gospodarsko stabilnost njihovih kmetij. Če je materialna navezanost na gozd zelo velika, bo to ogrozilo tudi obstoj kmetije. Takih posestnikov oziroma kmetij sicer ni veliko, okoli 7300, vendar imajo skupaj več kot četrtino zasebne gozdne posesti in so zlasti pomembni blagovni proizvajalci. Predvsem so to gorske kmetije, ki jih želimo in moramo ohraniti iz gospodarskih, kulturnih in obrambnih razlogov.

Na takih kmetijah je treba začeti hitreje razvijati nekatere **nove gospodarske dejavnosti**. Poiskati je treba zlasti take, ki so bolj povezane (komplementarne) s kmetijsko in gozdno proizvodnjo, in izhajati iz podmene, da morajo to biti predvsem dopolnilne dejavnosti in da zaradi njih dolgoročno ne sme trpeti intenzivnost kmetijske in gozdne proizvodnje. V obdobju sanacije okolja, zlasti gozdov, pa bodo take dopolnilne dejavnosti marsikje morale prevzeti pretežni del materialnih bremen kmetij. Hkrati pa moramo pri uvajanju novih gospodarskih dejavnosti dosledno upoštevati ekološke in energetske omejitve. Pobude za uvajanje t. i. **celične proizvodnje** so pri tem lahko dragocene in jih moramo hitreje uveljaviti tudi v praksi.

Propadanje gozdov ima **neposredno posledice tudi za lesnopredelovalno industrijo**. Slovenska lesnopredelovalna industrija je že sedaj v veliki meri vezana na gozdne vire zunaj Slovenije, v drugih jugo-

slovanskih republikah in pokrajinah ter na uvoz. Če se bo proces propadanja gozdov v Sloveniji nadaljeval s sedanjo dinamiko, se nam oblikuje črni scenarij za gospodarstvo. V prvi fazi – trajajoči največ deset let – povečana količina lesa na trgu. Sortimentna struktura tega lesa bo drugačna od sedanje, več bo drobnega in manj kakovostnega lesa. Povečana ponudba bo vodila v nesmotrno izrabo sortimentov, dohodkovni učinek bo kljub povečani količini slabši. Zaradi znižanja lesne zaloge v gozdu in negativnega vpliva onesnaženega zraka na prirastek lesa in pomlajevanje v gozdu se bo v naslednji fazi bistveno zmanjšal možni letni posek lesa. Temu bo sledila katastrofa – ne samo gospodarska, saj gozd ne bo mogel izpolnjevati tudi splošno-koristnih vlog.

Proces propadanja gozdov ima še drugo pomembno razsežnost. Ni omejen na nekaj ožjih območij, ampak postaja vse-slovenski, vsejugoslovanski in vseevropski problem. To pa pomeni, da ni mogoče reševati oziroma sanirati gozdov samo s solidarno in vzajemno pomočjo gozdarstva samega, ampak je potrebna širša družbena pomoč. Gozdarstvo se lahko prilagodi zmanjšanemu dohodku iz gozda, ne more pa samo zagotoviti sredstev za sanacijo.

4. ODŠKODNINSKA ODGOVORNOST ZA EMISIJSKE ŠKODE V GOZDOVIH

Odgovornost za emisije in s tem povzročene škode v gozdovih pravno ni enotno urejena. Po **zakonu o obligacijskih razmerjih** je vsak dolžan povrniti povzročeno škodo, razen če ne dokaže, da je škoda nastala brez njegove krivde. Za večjo nevarnost za okolico pa povzročitelj odgovarja ne glede na krivdo. Zakon torej uveljavlja poleg krivdne tudi objektivno odgovornost.

Načelo, da tisti, ki škodo povzroči, zanjo tudi odgovarja, ne daje zadovoljivih rešitev, kadar so viri vzrokov številni. Npr. ne samo tovarniške emisije, ampak tudi izpušni plini motornih vozil in tako dalje. Oškodovance bi lahko v takih primerih zavarovali le, če bi imeli npr. poseben sklad, v katerega bi plačevali vsi možni povzročitelji škod.

Zakon o obligacijskih razmerjih tudi določa, da »vsak lahko zahteva od drugega, da

odstrani vir nevarnosti, od katerega grozi njemu ali nedoločnemu številu oseb večja škoda ter da se vzdrži dejavnosti, iz katere izvira vznemirjenje ali škodna nevarnost, če nastanka vznemirjenja ali škode ni mogoče preprečiti z ustreznimi ukrepi».

Posebna pravila pa veljajo, če nastane škoda pri opravljanju splošnokoristne dejavnosti. Dovoljeno obratovanje še ne pomeni dovoljeno povzročanje škode. Tudi pri dovoljenem obratovanju lahko obstaja pravna nedopustnost škode. Nastane torej odškodninska obveznost. Oškodovanec ima pravico zahtevati samo povrnitev škode, ki presega normalne meje. Te meje so praviloma določene z zakonskimi normami, izhajajo pa iz splošnega načeta, da na območjih, ki so namenjena življenju ljudi, živali in rastlin, ne sme biti takšnih motenj okolja, ki bi lahko spravile v nevarnost obstoj, življenje in zdravje teh živih bitij.

Tudi zakon o temeljih lastninsko-pravnih razmerij določa, da mora lastnik nepremičnine »pri uporabi nepremičnine opuščati dejanja in odpravljati vzroke, ki izvirajo iz njegove nepremičnine in otežkočajo uporabo drugih nepremičnin (dim, neprijetni vonji, toplota, saje, tresljaji, ropot, odplake itd.) čez mero, ki je glede na naravo in namen nepremičnine ter glede na krajevne razmere običajna, ali povzročajo znatnejšo škodo«.

V Sloveniji posebej ureja nekatera vprašanja škode v okolju tudi zakon o kmetijskih zemljiščih. Ta zakon nalaga plačilo posebne odškodnine ne glede na pravice oškodovancev po načelih odškodninskega prava. To odškodnino mora plačati tisti, ki izpušča v zrak večje koncentracije škodljivih snovi, kot je to dovoljeno po predpisih o varstvu zraka, ali kako drugače povzroči onesnaženje kmetijskega zemljišča ali gozda. Posebna odškodnina je v sorazmerju z zmanjšano kmetijsko oziroma gozdno proizvodnjo oziroma v sorazmerju z zmanjšano vrednostjo kmetijskih ali gozdnih proizvodov. Višino odškodnine odmerja v upravnem postopku občinski upravni organ, pristojen za kmetijstvo. Če sta kmetijsko zemljišče ali gozd tako onesnažena, da mora oškodovanec na tem zemljišču opustiti svojo proizvodnjo, je povzročitelj onesnaževanja dolžan oškodovancu plačati od-

škodnino, ki bo po izbiri oškodovanca zadoščala za:

- tolikšno izboljšanje preostalega zemljišča, da ta ne bo prikrajšan pri svojem dohodku,
- pridobitev drugega enakovrednega zemljišča.

Kmetu, ki mora zaradi onesnaženja v celoti opustiti kmetijsko ali gozdno proizvodnjo, je povzročitelj onesnaženja dolžan zagotoviti socialno varnost in stabilnost. V tem primeru višino odškodnine odmerja pristojno temeljno sodišče.

Na podlagi tega zakona je bila izdana tudi **enotna metodologija za ugotavljanje vrednosti kmetijskega zemljišča in gozda** (1986).

Imamo torej bolj ali manj zadovoljive zakonske podlage za uveljavljanje odškodnine za škodo, povzročeno v gozdovih. Vendar jih v praksi ne uporabljamo dovolj. Konkretnih primerov odškodninskih tožb je, vsaj v Sloveniji, zelo malo.

5. NALOGE V PROCESU SANACIJE PROPADAJOČIH GOZDOV

Propadanje gozdov je v marsičem še strokovna neznanca, zato je treba **pospešiti raziskovalno delo** na tem področju. To mora trdneje odgovoriti na vprašanje, kako ravnati z gozdovi ob trajajočem negativnem vplivu biotskih in abiotskih dejavnikov in kako ravnati pri sanaciji takrat in tam, kjer so škodljivi zunanji vplivi prenehali.

Na proces propadanja gozdov in njihovo sanacijo moramo biti pripravljeni s **prožnim gozdnogospodarskim načrtovanjem** na strateški (gozdnogospodarsko območje) in taktični (gozdnogospodarska enota) ravni. Gozdnogospodarsko območje je pri tem tisti temeljni ozemeljski okvir, v katerem se moramo strokovno organizirati v borbi za sanacijo propadajočih gozdov. Propadajoče gozdove na posameznih rastiščih je treba uvrstiti v posebne gospodarske razrede in s tem omogočiti konkreten pristop z načrtovanjem in spremljanjem njihovega razvoja. Pri načrtovanju celotnega sistema ukrepov moramo upoštevati, da imamo opravka z bolnim gozdom. Za dosego istih učinkov morajo biti izbrani različni gozdnogospodarski ukrepi, medsebojno uskla-

jeni in dosledno izpeljani v praksi. Veliko pozornosti je treba posvetiti kakovostni diagnozi. Raje vztrajati pri istih ciljih, če stopnja poškodovanosti ni prevelika. Za prehod na cilje na nižji ravni je vedno čas.

Vse to zahteva tudi **spremenjen odnos do neprizadetih gozdov v območju**. Ti imajo pomembno vlogo pri uresničevanju trajnosti donosov v območju. S krepitvijo teh gozdov bomo skušali obdržati tudi ravnotežje donosov.

Z rastišču primerno izbiro drevesnih vrst in intenzivno nego je treba izboljševati vitalnost gozda. Izgibati se je treba velikopovršinskim ukrepom ali saditvi ene same drevesne vrste, ker bi s tem ustvarjali nestabilne gozdove oziroma povečevali tveganja, ki so pri monokulturah velika.

Omejiti je treba sečnjo na dejansko zmogljivost gozda in jo usmeriti predvsem na hirajoče drevje.

Okrepiti je treba varstveno službo in ukrepe za preprečevanje širjenja sekundarnih škodljivcev.

Naloge gozdnogospodarskih organizacij se v pogojih propadanja gozdov močno spreminjajo. Težišče njihove dejavnosti se obrača v gojenje in varstvo gozdov. Obseg teh dejavnosti se bo povečal. To pa pomeni tudi prekvalifikacijo delavcev ali vsaj njihovo dopolnilno usposabljanje. Po drugi strani pa bo za izkoriščanje propadajočih gozdov treba zaradi težjih proizvodnih pogojev več delavcev. V obdobju sanacije propadajočih gozdov bo gozdarstvo torej potrebovalo **več usposobljenih delavcev**. Največ teh potreb lahko pokrijemo z vključevanjem kmečkih gozdnih posestnikov v delo v zasebnih in družbenih gozdovih.

Gozdnogospodarske organizacije se pri pridobivanju dohodka ne bodo več mogle zanašati samo na dohodek iz gojenja in izkoriščanja gozdov – torej klasičnih gozdarskih dejavnosti – ampak morajo upoštevati tudi **širjenje svoje dejavnosti – alternativne proizvodne programe** (gojenje čebel, komercialno nabiranje in predelava gozdnih sadežev, kemična predelava stranskih gozdnih proizvodov, nekateri vidiki predelave gozdnih lesnih sortimentov, pridelovanje lesa na negozdnih površinah itd.).

6. GMOTNI POGOJI ZA SANACIJO PROPADAJOČIH GOZDOV

Proces sanacije propadajočih gozdov in povečane potrebe po varstvu in gojenju gozdov ter vzdrževanje splošnokoristnih funkcij gozdov so povezani z velikimi materialnimi vlaganji. Obsega potrebnih sredstev za sanacijo propadajočih gozdov – če bi popolnoma ali pretežno prenehali delovati škodljivi vplivi na gozd – še ni mogoče podrobno izračunati, najbolj grobe ocene pa kažejo, da bi potrebna sredstva skoraj petindvajsetkrat preseгла sedanja letna biološka vlaganja v gozdove. Načelo, da mora **stroške ekološke sanacije nositi tisti, ki je škodo povzročil**, je pri odpravljanju posledic dosedanjega škodljivega delovanja biotskih in abiotskih dejavnikov na okolje težko uresničljivo. Tako bo treba čimprej konkretizirati stališča in sklepe Skupščine SR Slovenije, ki o tem med drugim pravijo: »Pri sanaciji najtežjih ekoloških problemov, kjer ni drugih ekonomsko sprejemljivih možnosti, je treba vzpostaviti sistem vzajemnega solidarnostnega združevanja sredstev«.

Gozdarstvo ne more več samo v celoti pokrivati naraščajočih reprodukcijskih potreb pri ohranjanju in krepitvi tako lesno-proizvodnih kot splošnokoristnih vlog gozdov. V raziskovalni nalogi Zagotavljanje sredstev za gozdno reprodukcijo, ki smo jo izdelali l. 1987 (WINKLER in sod. 1988) po naročilu Splošnih združenj gozdarstva, lesarstva in celuloze, papirne in papirnopredelovalne industrije Slovenije, smo podrobno razčlenili reprodukcijsko sposobnost gozdarstva. Ocenili smo, da je premajhna, da bi lahko gozdarstvo samo zagotavljalo vsa potrebna sredstva za reprodukcijo, še posebej v spremenjenih pogojih gospodarjenja, ki se med drugim kažejo tudi v povečanih proizvodnih stroških in slabši strukturi gozdnih lesnih sortimentov. Podobno je stanje v lesnopredelovalni industriji. Tudi reprodukcijska sposobnost predelovalcev lesa je prešibka, da bi lahko bistveno več neposredno vlagali v razvoj gozdov.

Pri iskanju dopolnilnih oziroma novih virov za vlaganje v gozdno reprodukcijo bi bilo treba:

– zajemati sredstva tistih dejavnosti oziroma organizacij združenega dela ali posameznikov, ki so neposredno zainteresirani za gozdno reprodukcijo in izkoriščajo lesno-proizvodne ali splošnokoristne vloge gozdov,

– zajemati nedelovne dohodke v gozdarstvu,

– spodbuditi čvrstejše dohodkovno povezovanje gozdarstva in predelave lesa ter drugih uporabnikov gozda in gozdnega prostora,

– širša družbena skupnost naj tudi kot celota pomaga z gmotnimi sredstvi gozdarstvu, naj pa olajša tudi pogoje gospodarjenja z gozdovi.

Poleg nekaterih dodatnih možnosti za financiranje gozdne reprodukcije znotraj gozdarstva (zajemanja dela rente iz zasebnih gozdov, enakomernejša porazdelitev stroškov vlaganja v gozdove med vse zasebne gozdne posestnike) smo predlagali tudi nove zavezanca in nove vire sredstev za financiranje gozdne reprodukcije in splošnokoristnih vlog gozdov:

V financiranje gradnje in vzdrževanja gozdnih cest je treba vključiti tudi druge dejavnosti, ki uporabljajo gozdne ceste, zlasti kmetijstvo, lovstvo in turizem. Za del stroškov gradnje in vzdrževanja gozdnih cest (del, ki je splošnega pomena) morajo gozdnogospodarske organizacije dobiti tudi nadomestilo iz sredstev, ki se združujejo za lokalne javne ceste oziroma biti oproščene plačila tega prispevka.

Uporabnike gozdov s posebnim namenom je treba zavezati, da poleg odškodnine zaradi omejitev pri izkoriščanju gozdov nosijo tudi del stroškov vzdrževanja teh gozdov, zlasti dodatne stroške za ohranjanje in krepitev splošnokoristnih vlog teh gozdov.

Gospodarske dejavnosti, ki ustvarjajo svoj dohodek tudi z izkoriščanjem splošnokoristnih vlog gozdov, morajo prispevati tudi za njihovo reprodukcijo:

– v območjih, ki so turistično zanimiva, je treba izločiti del zbrane turistične takse za gojenje in varstvo gozdov,

– z zakonom naj bi gozdnogospodarske organizacije opustili plačila splošnega vodnega prispevka,

– z zakonom naj se elektrogospodar-

stvo obveže za plačilo prispevka za gozdno reprodukcijo iz tistega dela dohodka, ki ga ustvarijo hidroelektrarne,

– s prispevkom za gozdno reprodukcijo je treba zajeti tiste občane, ki gozdne sadeže nabirajo v komercialne namene.

Gozdarstvu bi morali odstopiti tudi sredstva **odškodnine za spremembo namembnosti gozdov**, ki jih sedaj dobivajo kmetijske zemljiške skupnosti.

Gozdnogospodarskim organizacijam bi morali **olajšati pogoje gospodarjenja** tudi z znižanjem stopnje davka na dohodek temeljnih organizacij. Davčne olajšave pa bi morali uvesti tudi za vse tiste dejavnosti, ki v gozdove vlagajo.

Predlagani novi viri oziroma zavezanca za plačilo prispevkov za gozdno reprodukcijo bi omogočili **širjenje kroga soodgovornih za ohranitev in razvoj gozdov** in vseh njihovih vlog ter tudi **enakomernejšo porazdelitev materialnih obveznosti**. Materialni učinki predlaganih rešitev bi bili znatni in bi predstavljali letno okoli 5–6% vrednosti blagovne proizvodnje gozdnih lesnih sortimentov (sedanja letna vlaganja v gozdove so ok. 18% vrednosti blagovne proizvodnje gozdnih lesnih sortimentov).

Uvedba **splošnega prispevka za splošnokoristne vloge gozdov in za sanacijo posledic njihovega propadanja** bi pomenila, da vsi delovni ljudje, ki izkoriščajo splošnokoristne vloge gozdov, prispevajo k pokrivanju specifičnih (dodatnih) stroškov vzdrževanja teh vlog. Te so zaradi propadanja gozdov, ki je posledica škodljivega delovanja najrazličnejših biotskih in abiotskih dejavnikov, še posebej ogrožene.

Ali so v sedanjih družbenih okoliščinah prizadevanja za uvedbo tega prispevka stvarna? Ali je osveščenost ljudi tako visoka, da se že v celoti zavedajo pomena gozdov in njihovih splošnokoristnih vlog ter nujnosti hitre sanacije propadajočih gozdov?

Raziskave javnega mnenja kažejo na sorazmerno naglo krepitev zaskrbljenosti za stanje našega okolja in med njimi tudi zaskrbljenosti zaradi propadanja gozdov. Na vprašanje, ali vas v življenjskem in delovnem okolju moti oziroma ogroža propadanje gozdov, so anketiranci odgovorili:

Zaskrbljenost zaradi propadanja gozdov

Leto	To ni problem v mojem okolju	To me ne moti	Me moti, a ne tako hudo	Me zelo moti	Ogrožame	Ne vem
1986	22,1	15,9	29,3	23,7	6,6	2,3
1987	15,4	5,4	15,1	43,8	18,6	1,7

Opomba: Pri letu 1986 vsota odstotkov ni 100 zaradi zaokroževanja.

Vir: SUM 1987

Premik v javnem mnenju je torej očiten, stopnja osveščenosti ljudi se izrazito povečuje. Zato je treba nadaljevati z intenzivno obveščevalno in propagandno dejavnostjo, s seznanjanjem ljudi z vzroki in posledicami škodljivih vplivov na gozd. Tako dozorevajo tudi pogoji, da z združenimi sredstvi vseh delovnih ljudi Slovenije zagotovimo čim hitrejšo sanacijo propadajočih gozdov.

Potrebna letna sredstva so odvisna od konkretnega programa sanacije in od časovnega obdobja, v katerem bi sanacijo opravili. V primeru petnajstletnega obdobja bi potrebovali sredstva v višini ca. 0,2% družbenega proizvoda Slovenije oziroma 0,65% čistih letnih osebnih dohodkov delavcev v združenem delu Slovenije.

7. SKLEP

Katastrofo, ki nam preti z uničenjem gozdov, lahko preprečimo samo z odločno družbeno akcijo za odpravljanje vzrokov onesnaževanja okolja in drugih negativnih vplivov na gozdove. Samo pod tem pogojem je mogoče začeti z učinkovito sanacijo propadajočih gozdov.

Novim razmeram pa se je treba prilagoditi tudi z intenzivnim gojenjem in varstvom gozdov in zmanjšanjem sečnje drevja v neprizadetih gozdovih, gozdnogospodarske organizacije pa morajo z alternativnimi proizvodnimi programi zagotoviti delavcem socialno varnost.

V procesu sanacije propadajočih gozdov bo gozdarstvu potrebna gmotna pomoč vseh, ki izkoriščajo lesnopredelovalne ali splošnokoristne vloge naših gozdov.

SOCIOECONOMIC ASPECTS OF THE DYING BACK OF FORESTS

Summary

The process of the dying back of forests has gained in strength and spread to the whole Slovene territory so that only 56.3% of forest trees are still unaffected. The intensity of forest tree damage varies according to the territory. Forests in forest enterprises of Slovenj Gradec, Nazarje and Kranj are utmost affected. Due to a quick process of the dying back of forests, socio-economic principles of the forest management development in Slovenia have recently changed to a great extent.

The process of the dying back of forests has besides the general social dimensions and consequences also evident economic consequences. The direct economic consequences of the dying back of forests affect most severely forest enterprises and the owners of private forests because of a permanent loss of timber yield and the income from the sale of forest timber assortments and great expenses for the improvement of the condition in affected forests. The dying back of forests has indirect economic influences on the wood processing industry (a reduced supply of timber forest assortments of high quality), which is already strongly dependent on forestry primary material outside Slovenia.

The responsibility as regards the compensation for the damage caused by emissions has been legally regulated and it found its most explicit expression in the law on obligation relationships. As regards forests and agricultural areas, it has been specified in the law on agricultural areas, which provides damages for the detriment caused in agricultural or forest production. Damages should be paid by those who emit greater concentration of harmful substances than it is permitted by the regulations on air protection into the air or who cause the pollution of agricultural areas or forests in any other way.

The dying back of forests is still the unknown for professionals. Consequently, the research work in this sphere should be intensified. It should provide the answer how to deal with forests under the conditions of a permanent negative influence of biotic and abiotic factors, how to improve the present condition of forests, especially there where there are no harmful external influences anymore. An effective process of improving the

present condition of forests can only be possible by the simultaneous engaging of the whole society in removing the causes of environmental pollution and other negative influences upon forests. The social climate as well is more and more in favour of these trends. Great concern of people about the condition of the environment and also about the dying back of forests has been increasing year after year. A survey of the Slovene public opinion in 1987 showed that already 62% of the people questioned said they felt imperilled or even strongly imperilled by the dying back of forests. In order to stop the process of the dying back of forests and to improve the present situation, flexible forest managing planning on the level of forest enterprise regions and units should be prepared. The new situation should meet with intensive silviculture and the reduction in cuttings in unattacked forests and with alternative production plans, which would provide social security for workers.

In the process of improving the present situation, forestry needs subvention of all who take benefit from wood production or from generally beneficial forest functions. A special research project (WINKLER and his staff 1988) suggested several new sources and persons liable to finance forest reproduction and the introduction of a general subscription to relieve the necrotic process of forests and enable the exercising of generally beneficial forest functions.

VIRI

1. Brandt, W., Organizirana blaznost, Ljubljana 1986
2. Cigoj, S., Pravica do prijaznega okolja, Ljubljana 1978
3. Cigoj, S., Odškodninsko pravo Jugoslavije, Ljubljana 1972
4. Cigoj, S., Odškodninsko pravo okolja v jugoslovanskem pravu, Ljubljana 1981

5. Cigoj, S., Teorija obligacij, Ljubljana 1981
6. Conrad, J., Liebig's Ansicht über die Bodenschöpfung, Jena 1864
7. Črna knjiga o propadanju gozdov v Sloveniji, Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo, Ljubljana 1987
8. Geografsko proučevanje uvajanja celične proizvodnje na Koroškem, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, Dela št. 2, Ljubljana 1986
9. Marx, K., Kapital, 2. zv., Cankarjeva založba, Ljubljana 1987
10. Mlinšek, D., Mednarodna konferenca o drevesu in o gozdu, Gozd. V. 44 (1986), št. 2
11. Peklenik, J., Strojna industrija in njen prispevek k razvoju ruralnega območja in življa v Sloveniji, v zborniku: Oblikovanje problemov in osrednji problemi v gozdarstvu v Sloveniji, Ljubljana 1985, s. 63-70
12. Slovensko javno mnenje 1987, Ljubljana 1987
13. Stanovnik, J., Mednarodni gospodarski sistem, Ljubljana 1982
14. Strojin, T., Uvod v pravo okolja, Ljubljana 1987
15. Tratnik, M., Lesno gospodarstvo v odvisnosti od gozda, v zborniku: Stabilnost gozda v Sloveniji, Ljubljana 1985, s. 166-172
16. Winkler, I. in sod., Zagotavljanje sredstev za gozdno reprodukcijo, Ljubljana 1988
17. Zakon o temeljih lastninskopravnih razmerij, Ur. list SFRJ, št. 6-88/80
18. Zakon o obligacijskih razmerjih, Ur. list SFRJ, št. 29/78 in št. 39-398/85
19. Zakon o kmetijskih zemljiščih, Ur. list SRS, št. 1-5/79
20. Zakon o gozdovih, Ur. list SRS, št. 18-870/85
21. Enotna metodologija za ugotavljanje vrednosti kmetijskega zemljišča in gozda, Ur. list SRS, št. 10-534/87

Najprej bo veliko slabega lesa, sledila bo katastrofa... Ali smo takšen scenarij sposobni spremeniti?